

fatterens Argumenter. Paa de fleste Omraader er Bogens Ræsonnementer imidlertid af en saadan Art, at man ikke fristes til at angribe dem; i Stedet derfor glæder man sig over Forfatterens Skarpsindighed og Fremstillingsevne og over det store Udbytte, man i det hele taget har af at gøre sig bekendt med dette Værk.

Jørgen Pedersen.

GUNNAR MYRDAL: *Prisbildningsproblemet och föränderligheten.* Ekonomisk Skriftserie I. Almqvist & Wiksell. Uppsala & Stockholm. 1927. 253 S. Pris 5 Kr.

Det er en meget betydelig og interessant Bog, hvormed den svenske økonomiske Skriftserie aabnes. Forfatteren, der er Elev af Cassel og Bagge, har stillet sig den Opgave at „indarbejde Foranderlighedsfaktoren i Læren om Prisdannelsen, d. v. s. frigøre denne for den statiske Forudsætning“. Og det lykkes ham ogsaa at gennemføre en Metode, der giver faste og rationelle Linier indenfor vigtige Omraader af den gerne saa taagede og ubestemte Dynamik. Nøglen er — svarende til den statiske Økonomis Ligevægt mellem Omkostninger og de producerede Varers Priser — at se paa Betingelserne for Ligevægt i Virksomhedernes „Investeringskalkyler“. Der regnes da ikke med faste Priser og Mængder, men med sandsynlige Værdier, og ikke blot med de „objektive“ Sandsynligheder, men med de subjektive Sandsynligheder og Risikoer m. m., som indgaar i de enkelte Driftslederes Overvejelser.

I et Samfund, hvor de økonomiske Forhold stadig forandrer sig, vil en Sammenligning mellem Omkostningerne og Bruttoudbyttet snart vise Gevinst og snart Tab i alle mulige skiftende og uanede Forhold. I det Øjeblik, hvor Dispositionerne træffes, vil der imidlertid foregaa en Afvejelse af Plus og Minus, hvori ogsaa Mulighederne for Forandringer indgaar, saaledes som disse da tegner sig for Virksomhedens Indehaver. Undersøgelsen af denne Afvejelse er et vigtigt Mellemlid, som indskydes mellem den statiske Nationaløkonomis Ligevægt og Undersøgelsen af det faktiske, i Reglen uligevægtige Forhold mellem Omkostninger og Udbytte i de enkelte Virksomheder.

Forandringer i de økonomiske og tekniske Forhold har dels Virkninger tilbage i Tiden, idet de paavirker Forestillingerne om den fremtidige Værdi og dermed den øjeblikkelige Prisdannelse (ændrede Prisrelationer), og dels Virkninger frem

fatterens Argumenter. Paa de fleste Omraader er Bogens Ræsonnementer imidlertid af en saadan Art, at man ikke fristes til at angribe dem; i Stedet derfor glæder man sig over Forfatterens Skarpsindighed og Fremstillingsevne og over det store Udbytte, man i det hele taget har af at gøre sig bekendt med dette Værk.

Jørgen Pedersen.

GUNNAR MYRDAL: *Prisbildningsproblemet och föränderligheten*. Ekonomisk Skriftserie I. Almqvist & Wiksell. Uppsala & Stockholm. 1927. 253 S. Pris 5 Kr.

Det er en meget betydelig og interessant Bog, hvormed den svenske økonomiske Skriftserie aabnes. Forfatteren, der er Elev af Cassel og Bagge, har stillet sig den Opgave at „indarbejde Foranderlighedsfaktoren i Læren om Prisdannelsen, d. v. s. frigøre denne for den statiske Forudsætning“. Og det lykkes ham ogsaa at gennemføre en Metode, der giver faste og rationelle Linier indenfor vigtige Omraader af den gerne saa taagede og ubestemte Dynamik. Nøglen er — svarende til den statiske Økonomis Ligevægt mellem Omkostninger og de producerede Varers Priser — at se paa Betingelserne for Ligevægt i Virksomhedernes „Investeringskalkyler“. Der regnes da ikke med faste Priser og Mængder, men med sandsynlige Værdier, og ikke blot med de „objektive“ Sandsynligheder, men med de subjektive Sandsynligheder og Risikoer m. m., som indgaar i de enkelte Driftslederes Overvejelser.

I et Samfund, hvor de økonomiske Forhold stadig forandrer sig, vil en Sammenligning mellem Omkostningerne og Bruttoudbyttet snart vise Gevinst og snart Tab i alle mulige skiftende og uanede Forhold. I det Øjeblik, hvor Dispositionerne træffes, vil der imidlertid foregaa en Afvejelse af Plus og Minus, hvori ogsaa Mulighederne for Forandringer indgaar, saaledes som disse da tegner sig for Virksomhedens Indehaver. Undersøgelsen af denne Afvejelse er et vigtigt Mellemlid, som indskydes mellem den statiske Nationaløkonomis Ligevægt og Undersøgelsen af det faktiske, i Reglen uligevægtige Forhold mellem Omkostninger og Udbytte i de enkelte Virksomheder.

Forandringer i de økonomiske og tekniske Forhold har dels Virkninger tilbage i Tiden, idet de paavirker Forestillingerne om den fremtidige Værdi og dermed den øjeblikkelige Prisdannelse (ændrede Prisrelationer), og dels Virkninger frem

i Tiden med Hensyn til Forandring i de økonomiske Dispositioner (ændret teknisk Optimal). Myrdal behandler de to Spørgsmaal hver for sig. Han begynder med det første, en „Prislære, hvori Fremtidsanticipationerne indarbejdes som medbestemmende“ — „den statiske Teoris yderste Udbygning mod den dynamiske Empire“.

Den økonomiske Udvikling giver nu Anledning til Prisændringer og dermed følgende Gevinst og Tab. Dette gælder dog ikke, hvor Primæraarsagerne til Bevægelse: Befolkningens og Kapitalens Vækst, Teknikens Udvikling osv. opvejer hinanden og skaber en „likformigt“ fremadskridende Økonomi, hvor Antallene vokser, men Prisforholdene bliver uforandret. Den begrænsede Adgang til Jord maa dog udelukke, at man faar „likformikhet“ paa alle Omraader. Heller ikke paa Forhaand forudsete Forandringer bringer Uoverensstemmelse mellem Bruttoindtægt og Omkostninger.

Ændringer i Priserne paa en Virksomheds Produkter og dens Produktionsmidler samt Ændringer i Rentefoden giver Anledning til Gevinst og Tab, fordi Produktionsmidlerne, naar Forandringen sker, er bundne i en bestemt Form og en bestemt Virksomhed, saaledes at Tilstrømning og Bortstrømning ikke kan ske straks uden en vis Omkostning. Ved at der er for mange og for store Virksomheder i Fag, som efter Forandringen betaler sig daarligere, og der ikke er ubegrænset Adgang til at forsvinde fra Faget, opstaar „Bortstrømningstab“. Paa lignende Maade opstaar der „Tilstrømningsgevinster“ i Fag, hvor Fortjenesten stiger, fordi der er Vanskelighed ved hurtig Udvidelse og Tilgang af nye Konkurrenter. Uforudsete Forandringer medfører desuden „Inoptimaltab“, fordi Virksomheder, der forud havde den bedst mulige Sammensætning under Hensyn til Priserne paa de forskellige Produktionsmidler, nu ikke mere har dette. Tilsvarende Tab („Obsolettab“, d. v. s. Forældelsestab) opstaar som Følge af nye Opfindelser, som ogsaa gør, at de bestaaende Virksomheder bliver inoptimalt sammensatte.

Forandringerne behøver imidlertid ikke at komme pludseligt og være fuldt sikre. Det kan ogsaa dreje sig om en Risiko eller Chance for Gevinst, som indgaar i Driftsherrens Overvejelser. Nogen præcis Vurdering foregaar maaske ikke i saa Fald, men Tabet maa dog skønnes at være mindre end Gevinsten, d. v. s. have en kvantitativ Natur, som kommer skarpt frem i Grænsetilfældene. Risikoen medfører nu, at følgende 3 Faktorer kommer til at virke med ved Afgørelserne:

1) den objektive Risiko — det som efter de store Tals Lov svarer til en rigtig Bedømmelse af Forholdene — 2) den subjektive Opfattelse heraf og 3) Vurderingen af Fordel eller Ulempe ved selve Usikkerheden. Allerede den objektive Risiko er individuel, idet de enkeltes forskellige Evner og Midler giver ulige Chancer. I Opfattelsen af Risikoen medvirker andre individuelle Egenskaber: Optimisme og Pessimisme, specielt Tilbøjeligheden til at overvurdere sine egne Evner. Det kan altsaa ikke blot siges, at Menneskenes Ønsker til Tider er ufornuftige (hvad mange Nationaløkonomer ikke interesserer sig for), men selve Tankeprocessen er i mange Tilfælde skæv, saaledes at Folk godt kan handle mod deres egen Interesse (jfr. Diskussionen her i Tidsskriftet om Detailhandlen; Fornøjelsen ved at købe forkert kan være større end Fornøjelsen ved at købe rigtigt; — men der kan samtidig være en større Forskel, som virker i modsat Retning, paa Fornøjelsen ved at konsumere rigtigt og Fornøjelsen ved at konsumere forkert). Som Irving Fisher har gjort opmærksom paa, kan det irrationelle Moment f. Ex. føre til, at en almindelig Optimisme vil medføre en højere Rentefod, end Forholdene berettiger.

I Bogens 2. Del, som hedder Driftsherregevinstens Problem, undersøger Forf. nærmere Forbindelsen mellem Omkostninger og Pris, Forventninger og Resultat, under dynamiske Forhold. Forbindelsen mellem Priserne paa forskellige Tidspunkter er Forventningerne om Fremtiden. De uventede Forandringer medfører imidlertid, at der opstaar Gevinst og Tab i de enkelte Tilfælde.

Var alle Virksomheder ens, og havde de en objektiv rigtig og neutral (matematisk) Bedømmelse af Risikoen, vilde Gevinst og Tab udligne hinanden bortset fra Anlægsgevinsten ved Nyinvesteringer. Denne kan dog til en vis Grad ogsaa siges at have en Tendens til Udligning, naar man regner med den Chance for senere fordelagtige Anbringelser, som Kapitalen som Helhed allerede havde, og som derfor indgaar i Kapitalens Værdi.

Den større Evne, nogle Folk har til at anlægge og drive Virksomheder, kan udnyttes gennem Krediten, der dog medfører en særlig „personlig Risiko“, bl. a. p. Gr. af Debtors Interesse i at fremstille Sikkerheden større, end den er, for at opnaa billigt Laan. Der er desuden en Tilbøjelighed til, at det bliver de mest optimistiske, som laaner Penge og anlægger deres egne Midler i direkte Produktion. Nogle Folk vil blive mere dristige, naar de arbejder med laante Midler, fordi

de selv faar hele Gevinsten, men kun en Andel af Tabet. Andre vil omvendt blive særlig forsigtige, bl. a. for ikke at ødelægge deres fremtidige Kredit. Det vil let gaa saaledes, at de mere end gennemsnitligt forsigtige og samvittighedsfulde Laantagere belastes med en ekstra Kreditrisiko. Den alm. personlige Kreditrisiko, som indgaar i Laanrenten, medfører desuden, at Folk med egen Kapital kan arbejde med mindre Omkostninger end andre, hvorved de eventuelt opnaar en Fordel, idet Tilgangen til Faget begrænses.

Forholdet mellem Præmier og Skader f. Ex. for Brandforsikring (i Sverige 57 % Skader i Perioden 1891—1924) viser tydeligt, hvor stor Ulyst Folk i nogle Tilfælde føler ved at bære en Risiko, dels fordi den subjektive Værdi af Tabet vejer saa tungt og dels paa Grund af de indirekte Tab, som følger af en Standsning eller Forstyrrelse. Ved Lotteri undervurderer man omvendt Risikoen. I Virkeligheden véd man intet om, hvorledes Forretningsrisiko vurderes, og i hvilken Udstrækning selve Risikovurderingen derfor som Helhed medfører Gevinst eller Tab. Forf. anser det dog for langt fra usandsynligt, at laangivende Kapitalister kræver Risikoen betalt, hvad der skulde give Gevinst til Driftsherrerne i Almindelighed og en lavere Rente i det lange Løb paa Obligationer end paa direkte Kapitalanbringelse.

Medens meget iøvrigt kunde tale for, at Risiko og Chancer medfører en overvejende positiv Driftsherregvinst, virker Optimisternes større Iver for at komme til og deres lave Forestillinger om Risikoens objektive Størrelse i modsat Retning. Det er her, at den rationelle Forbindelse mellem Forventninger og Resultat brister. I det mindste virker den Omstændighed, at de største Nyanlæg foretages af de mest optimistiske i de Konjunkturperioder, hvor deres Optimisme er størst, til at sætte Tabene i Vejret.

Forfatterens Resultat med Hensyn til Driftsherregvinsten er meget forsigtigt. Den kan i det givne Tilfælde være overvejende positiv eller negativ. Den bestaar iøvrigt af adskillige uensartede Elementer, som delvis kan ophæve hinanden, og hvoraf de fleste svarer til Risikoer, som indgaar i Prisdannelsen. Risiko, Gevinst eller Tab vil i alle Tilfælde variere stærkt for de enkelte Individider.

3. Del behandler Foranderlighedens Indvirken paa „det optimale Konstruktionssæt“ (d. v. s. den bedst mulige Produktionsmaade). Efter i et indledende Kapitel at have behandlet Konstruktionsspørgsmaalet, — hvorunder hører Valg af den

bedst mulige Virksomheds-Størrelse, det faste Anlægs Varighed og det Forhold, hvori Driftsomkostningerne indgaar i Prisen — under statiske Forudsætninger, behandler Forf. det samme Spøgsmaal først under Forudsætning af, at man regner med bestemte sikre Forandringer i Priser paa Produktionsmidler o. s. v. og i sidste Kapitel under fuldt dynamiske Forhold, hvor de enkeltes Anskuelse og Vurdering af Risikoen for Forandringer gør sig gældende. Risikoerne for Forandring bidrager i det hele til at gøre mindre langvarige Anlæg fordelagtige. Endvidere er det en Fordel, naar en Virksomhed er saaledes indrettet, at der kan ske Variation mellem Mængderne af de forskellige Produktionsmidler efter skiftende Prisforhold. Der er her en Fare for, at Teknikerne, ikke mindst de offentlige Virksomheders Teknikere, skal se ensidigt paa Soliditet og mekanisk Fuldkommenhed og ikke se tilstrækkeligt paa de Muligheder for økonomisk Forskydning, som de øvrige Elementer i Ledelsen maaske kun har en saa vag Forestilling om, at de vanskeligt kan give Teknikerne de fornødne Instruktioner.

De økonomiske Omskiftelser, Dynamikken, har hidtil været et Omraade, hvor Praxis og Detailviden havde mest at sige. Myrdals Undersøgelse er et meget væsentligt Bidrag til teoretisk Behandling af disse Spørgsmaal. Den giver et teoretisk Skema, d. v. s. peger paa, hvilke Synspunkter der er væsentlige, og hvorledes Sammenhængen er mellem de forskellige Størrelser og Forhold. Herved gives der Erfaringsvidenskaben Lejlighed til at gaa i Gang igen, men paa de rigtige Punkter og paa rette Maade — og uden Fristelse til at drage alle mulige mærkværdige Konsekvenser af det iagttagne.

Forfatteren holder sig ganske overvejende til de forventede Forandringer, Risikoer og Chancer, som i det Øjeblik, Nyanlæg foretages, eller nye Produktionsmidler sættes ind, indgaar i Driftsherrens Kalkyler. („Driftsherre“ og „Nyanlæg“ kan dog tages saa omfattende, at ethvert Individ's Handlen eller Unladen paa ethvert Tidspunkt kommer med, ogsaa en Arbejders Valg af Beskæftigelse og en Driftsherres Beslutning i hvert enkelt Øjeblik om at fortsætte fremfor at anvende sine Midler paa anden Maade). Der kunde dog muligvis være Grund til ved Behandling af Prisspørgsmaalet under dynamiske Forhold mere direkte og udførligt at komme ind paa Flytningsomkostningerne for et bundet Produktionsmiddel — som Bagge har behandlet saa udmærket i sin Bog om Arbejdslønnen — som bestemmende for Prisen i hvert Øjeblik, efter at de, muligvis ganske uforudsete, Forandringer er sket.

Kombinationen af de mange Forhold, der gør sig gældende, medfører, at Bogen nødvendigvis maa blive noget skematisk. Man kan dog somme Tider synes, at Forf. i lidt for høj Grad broderer, naar han omhyggeligt udfylder alle Skemaets Felter i Stedet for — foruden Rammer og Hovedsynspunkter — at foretage en endnu mere vidtgaaende Under søgelse paa enkelte Punkter.

Bogen præges iøvrigt af Samvittighedsfuldhed, Forsigtighed og Klarhed. Gaar man i Reglen frem med smaa Skridt, har man samtidig Indtryk af, at hele Vejen er omhyggeligt planlagt fra først til sidst.

Navnlig i de første indledende Kapitler vil man finde mange rammende Udtryk for den moderne økonomiske Teori, der for Tiden blomstrer i Sverige, og denne Teoris Modsætning til klassiske og ny-klassiske Doktriner, som endnu er de herskende blandt danske Nationaløkonomer. Myrdals Arbejde har vist, at denne Teori let og naturligt lader sig føre videre: ind paa Dynamikkens Omraader.

Det er en Bog, der fortjener at oversættes og tages med i Betragtning ogsaa udenfor de nordiske Lande.

F. Zeuthen.

OTTO WEINBERGER: *Die Grenznutzenschule*. A. Meyer, Halberstadt 1926. 123 Sider. Pris 2,75 Mk.

Der gives en — ikke kritisk — Fremstilling af de forskellige økonomiske Teorier, som har været inde paa Tanken om den subjektive Værdi. Der begyndes med forskellige Italienerne i det 16. Aarhundrede og fortsættes med Galiani og Beccaria. Turgot betegnes som en af de mest fremragende Økonomer og hans „Valeurs et Monnaies“ citeres udførligt. Som Forgængere for den egentlige Grænsenytteskole omtales Walras den ældre og Gossen meget indgaaende. Hermed er man kommet til Side 75. Paa de næste 20 Sider gives en Fremstilling af Jevons' og Leon Walras' Teorier, hvorefter Østrigerne behandles paa 15 Sider. De sidste 3½ Side anvendes til en Antikritik af Cassels og Liefmanns Kritik af Grænsenyttelæren. Forfatteren slutter med at udtrykke sin Tro paa, at de af Grænsenytteskolen opstillede, paa eksakte Forskningsmetoder hvilende Grundsætninger sejrrig vil gaa ud af Meningskampen.

Henry Stjernqvist.